

Obsah

1	Úvod	2
1.1	Historie NTK	2
1.2	O VuFindu (představení systému)	3
2	(Virtuální) prostředí NTK	7
2.1	Hardware	7
2.2	Software	7
3	Svobodý software	8
3.1	Evergreen	9
3.2	Koha	9
4	VuFind v NTK	10
4.1	Instalace	10
4.1.1	GIT	12
4.2	Implementace	12
4.2.1	Kustomizace	12
4.2.2	WorkFlow	12
4.3	Provoz	13
5	Použití VuFindu v ostatních knihovnách (ČR, zahraničí)	14
6	Budoucí vývoj systému	15
7	Závěr (zhodnocení)	16
	Literatura	17
A	Příloha	18

Kapitola 1

Úvod

Předmětem tohoto zkoumání je systém VuFind a jeho implementace v konkrétním prostředí. Práce se zaměřuje především na technické aspekty nasazení tohoto systému v Národní technické knihovně. V následujících kapitolách je představena knihovna s její historií včetně pracovního týmu, který se tímto systémem zabývá, a prvního spuštění VuFindu v tomto prostředí [kapitola 1.1], dále je stručně popsán systém obecně [kapitola 1.2]. V druhé kapitole je podrobně popsáno související technické prostředí Národní technické knihovny pokrývající jak hardwarovou část [kapitola 2.1], tj. servery, sít, atd., tak i softwarovou část [kapitola 2.2], tj. aplikace, programy, operační systémy. Třetí kapitola se zaměřuje na oblast svobodného softwaru a uvádí některé příklady v knihovnictví. Čtvrtá kapitola se věnuje stěžejnímu tématu, systému VuFind. Je v ní popsán průběh instalace [kapitola 4.1], samotná implementace [kapitola 4.2], která zahrnuje proces uživatelského přizpůsobování [kapitola 4.2.1] a nastavení pracovního workflow [kapitola 4.2.2], a v poslední řadě nasazení do provozu [kapitola 4.3]. V páté kapitole jsou uvedeny tuzemské i zahraniční knihovny používající portál VuFind. Šestá kapitola nastiňuje směr, jakým by se mohl vývoj systému ubírat a poslední kapitola diskutuje hodnocení dosažených cílů této práce.

1.1 Historie NTK

Národní technická knihovna je největší a nejstarší knihovnou technické literatury v České republice s kapacitou přes 1,5 milionu svazků [1]. S přestěhováním z Mariánského náměstí v areálu Klementina na Starém městě v Praze 1 do areálu VŠ v Praze 6 - Dejvice v roce 2009 opustila i předchozí název Státní technická knihovna [2]. Primární funkcí knihovny

je poskytování odborných informačních služeb a zdrojů jak tištěných tak elektronických. Na dálku poskytuje NTK elektronickou cestou kolem 18 tisíc odborných časopisů z oblasti techniky, přírodních věd a medicíny. Zákazníci mají přístup i do vybraných on-line databází a dalších elektronických zdrojů. Součástí fondu NTK je také NUŠL (Národní úložiště šedé literatury) [1]. První verze rozhraní VuFind v Národní technické knihovně byla instalována na počátku roku 2011 pod vedením Ing. Milana Janíčka. Jednalo se o vývojovou verzi 1.1, která během zhruba dvouletého testování a ladění pracovním týmem NTK (společně s Danielem Marečkem) přešla do verze 1.3. Tato verze přizpůsobená místním podmínkám byla ve zkušebním provozu zhruba rok a od počátku roku 2014 se stala hlavním vyhledávacím rozhraním veřejného online katalogu Národní technické knihovny. V létě roku 2015 jednočlenný pracovní tým (Daniel Mareček) pod supervizí Mgr. Jana Kolátora a ve spolupráci s externím grafickým designerem upgradoval systém na zcela novou vývojovou řadu 2, konkrétně verzi 2.3.1 společně s jednotnou vizuální prezentací korespondující s webem knihovny.

1.2 O VuFindu (představení systému)

V reakci na nedostatky tradičních knihovnických OAPCů byl na půdě americké univerzitní knihovny Villanova University's Falvey Memorial Library ve státě Pensylvánie spuštěn vývoj knihovnického portálu VuFind. Název tohoto systému se proto skládá z akronymu názvu univerzity "Vu" (Villanova university) a anglického slova "Find" (česky hledat). Tento portál je navržený a vyvíjený knihovnami pro knihovny za účelem umožnit jejich uživatelům vyhledávat a procházet všechny možné zdroje, kterými daná knihovna disponuje. Jeho první verze 1.0 spatřila světlo světa v červenci roku 2010[3].

VuFind je plně modulární, což znamená, že je možné implementovat samostatně pouze základní jádro systému s běžnou funkcionalitou, i zároveň nadstavbové komponenty, které funkcionalitu celkového systému značně rozšiřují. Díky tomu, že tento portál patří mezi svobodné softwary, je možné upravovat i přidávat jednotlivé moduly dle požadavků konkrétní knihovny a docílit tak maximálního komfortu. Kromě toho, díky široké škále konfiguračních možností je možné systém rozsáhle customizovat bez nutnosti měnit zdrojový kód.

Vyhledávacím jádrem VuFindu je Solr. Tato platforma, Apache Solr, je produktem neziskové organizace Apache Software Foundation, která produkuje, podporuje a vyvíjí

více než 350 projektů svobodného software[?]. Solr je open source software napsaný v programovacím jazyce Java a nabízí úžasný výkon a škálovatelnost, díky čemuž se odezvy na vyhledávací dotazy pohybují v řádech milisekund. Je-li potřeba rozložit zatížení katalogu na více serverů, uplatní se jeho schopnost distribuovanosti.

VuFind je poskytován zcela zdarma pod licencí pro svobodný software GNU General Public License. To znamená jeho volné užívání, upravování a sdílení v rámci jakkoliv různorodých knihovnických komunit, což posiluje a rozšiřuje možnosti tohoto systému. Celkově tento projekt povzbuzuje myslitele, hackery a profesionální programátory, aby navrhovali, upravovali, zlepšovali a přispívali do VuFindu a dalších open source softwarů s cílem vytvořit životaschopné řešení pro knihovny všech velikostí. !about!

Klíčové vlastnosti vlastnosti

Fasetové vyhledávání

VuFind umožňuje uživateli vyhledávat skrz jednoduché jednořádkové vyhledávací pole a dále upravovat množinu výsledků pouhým klikáním na položky řazené do faset. Lze tím množinu výsledků zmenšovat tím způsobem, že se výsledky buď omezí na zvolenou volbu, nebo naopak zvolená volba se z výsledků vyloučí. V rámci některých faset lze hesla kombinovat, jiné fasety umožňují vybrat pouze jednu hodnotu. To záleží na konkrétním nastavení, které lze samozřejmě měnit dle potřeby.

Status dostupnosti

U každého záznamu ve výsledcích vyhledávání se zobrazuje status dostupnosti daného titulu. Díky technologii AJAX se tato informace získává dotazováním katalogu v reálném čase a děje se tak nepozorovaně bez jakéhokoliv zpomalování načítání stránky.

Podobné jednotky

V náhledu záznamu se zobrazuje nabídka několika podobných titulů, což uživateli pomáhá při výběru a v orientaci v daném oboru.

Uživatelské seznamy

Uživatel má možnost ukládat jak celé výsledky vyhledávání, tak jednotlivé záznamy do vlastních uživatelsky editovatelných seznamů. Seznamy jsou v systému uloženy trvale, mohou být tedy zobrazeny kdykoliv. Tato vlastnost pomáhá uživateli organizovat svoji bibliografii a zároveň díky své jednoduchosti odstraňuje nutnost používání desktopových, často příliš složitých, citačních manažerů.

Procházení zdrojů

Uživatel má možnost procházet všechny zdroje, které knihovna nabízí. Není tak omezen pouze na výsledky vyhledávání, které zobrazují jen určitou část fondu.

Biografie autorů Díky možnosti napojit do VuFindu externí zdroje jako je např.: Wikipedie, jsou uživateli zobrazeny informace o autorovi. Uživatel tak získá rozšiřující kontext, což pomáhá k utvoření souvislostí k danému dílu.

Trvalá URL

Stránky ve VuFindu, ať už s výsledky vyhledávání nebo se samotnými záznamy, jsou identifikovány trvalými URL, díky čemuž si uživatel může přidat stránku mezi oblíbené ve svém internetovém prohlížeči a má tak na určité místo stálý přístup.

Citační manažery

Kompatibilita se Zotero...

Internacionalizace Webové rozhraní VuFindu je možné přepínat do překladů světových jazyků jako jsou brazilská portugalština, čínština, holandština, angličtina, francouzština, němčina, japonština, španělština a dalších. Také je možné jednoduchým způsobem vytvořit překlad vlastní.

Přístup k datům

VuFind má mnoho rozhraní pro programování aplikací (API). Přenášení dat mezi institucemi lze pomocí OAI protokolu. Vyhledávací algoritmus VuFindu je možné využít také OpenSearch způsobem. A pro přístup k indexovaným datům slouží rozhraní vyhledávacího a indexačního nástroje Solr.

[4]

zajímavá firma nabízí implementaci open source library sw - koha, evergreen, vufind,..
<https://www.ptfs-europe.com/customers/>

Specifikace, requirements,.. Solr, hardware, linux, windows, Apache, Tom Cat,.. Výčet software NTK takové požadavky samozřejmě splňuje a navíc používá ještě další související software...

Kapitola 2

(Virtuální) prostředí NTK

V Národní technické knihovně je servrovná, kde běží lokální virtuální servery. Na jednom z nich běží testovací verze VuFindu. Zde probíhá vývoj systému. Na dalším serveru, výkonnějším, běží produkční verze VuFindu. Zatímco produkční server je samozřejmě dostupný z vnějšího prostředí knihovny v síti internet, testovací verze je přístupná pouze z počítačů uvnitř instituce.

2.1 Hardware

Servery - Aleph, SFX, Redmine, VuFind1, VuFind2, VuFind.test, VuFind-eiz.test

2.2 Software

OS Apache - Http server Jetty - Java servlet zabezpečení - firewall sledovací server Zabbix
cron shibboleth ssh git

Kapitola 3

Svobody software

Pojmem open source lze označit cokoli, co je možné upravit a dále sdílet díky veřejné přístupnosti. I když toto označení vzniklo v souvislosti s rozvojem počítačového software, dnes se termín používá také pro projekty, produkty, iniciativy, které ctí hodnoty jakými jsou otevřená výměna, kooperativní spolupráce, transparentnost, meritokracie, rapid prototyping a komunitní rozvoj.

Open source software, je takový software, jehož zdrojový kód je dostupný komukoliv za účelem jeho zlepšení či jakékoli jeho modifikace.

Zdrojový kód je část software, kterou většina uživatelů počítače vůbec nevidí; je to kód, kterým počítačové programátoři mohou manipulovat tak, aby měnili chování daného programu či aplikace. Programátoři, kteří mají přístup k zdrojovému kódu počítačového programu jej mohou vylepšovat přidáním funkcionality nebo opravením částí, které ne vždy fungují správně.[5]

Open source software, v českém překladu software s otevřeným zdrojovým kódem, někdy označován i jako svobodný software však nutně neznamená, že jeho užití je zcela zdarma. Proto nedílnou součástí tohoto typu softwaru je licencování, které stanovuje podmínky nakládání s daným programem.[6]

Existuje mnoho rozdílných typů licencí pro svobodný software. Některé softwary používají autorské právo způsobem copyleft. To umožňuje šíření svobodného software ve veřejném prostoru bez rizika, že se po jeho jakékoli částečné modifikaci stane softwarem proprietárním, tedy uzavře se jeho zdrojový kód a jeho použití se zpoplatní.[7] Předním zástupcem takového typu licencí je licence GNU GPL (GNU General Public License), která tedy chrání svobodu svobodného počítačového programu i po jeho modifikaci a ukládá tak uživatelům povinnost šířit odvozené dílo pod stejnou licencí. [8] Celou oblast svobodného

software zastřešuje nezisková korporace Open Source Initiative (OSI) založená v roce 1998 se sídlem v Kalifornii, která vytváří licence, definuje open source a příslušné standardy.[9] Vývoj konkrétního open source software obvykle vede jedna konkrétní společnost, která se rozhodne pro způsob v duchu spolupráce a distribuované činnosti. Tím se projekt rozjede, třeba i za finanční podpory.[10] Postupem času, díky veřejnému šíření, se začíná vytvářet komunita participujících vývojářů, kteří našli ve vznikajícím produktu smysl a práce se tak může stát dobrovolnou, tedy radostnou a plodnou. V případě dílčích úspěchů přibývajícím potenciál stále roste. Nejinak tomu bylo i v open source projektu VuFind. Ten vznikl na akademické půdě v USA a dnes má širokou komunitu přispěvatelů po celém světě, která čítá okolo 70 aktivních členů. <https://github.com/vufind-org/vufind/graphs/contributors>
mailing-list

3.1 Evergreen

Evergreen, Evergreen je knihovní software [12]

3.2 Koha

Koha

hostingový server pro open source projekty <https://sourceforge.net>

Docela dobré představení nejen VuFindu. <http://ikaros.cz/opacy-nove-generace-ii->

Kapitola 4

VuFind v NTK

Lokální požadavky - velikost fondu, zavedený ILS, provoz - fluktuace, výpůjčky, počet uživatelů

Důvodem pro nasazení open source portálu VuFind v Národní technické knihovně byl fakt, že dosavadně používaný OPAC Aleph je jako rozhraní pro knihovní katalog v kontextu dnešní doby, plné moderních rychle se vyvíjejících technologií, konkrétně v oblasti programování webových aplikací, již zastaralý. Aleph má však stále své uplatnění jako integrovaný knihovní systém, i v Národní technické knihovně.

Fasety, moderní vzhled, nejnovější html, css, možnost modifikace, integrace s dalšími webovými službami (citacepro, sociální sítě, sdílení), uživatelské konto (oblíbené)

Lze instalovat na windows, linux - ubuntu, fedora.

4.1 Instalace

Nejprve je nutné aktualizovat operační systém serveru, kterým je v tomto případě linuxová distribuce Red Hat Enterprise Linux Server release 7.1 (Maipo). O to se postará příkaz:

```
yum update
```

Dále je nutné mít server vybaven nezbytnými komponentami jako jsou webový server, databázový systém, php interpret včetně několika jeho modulů a v poslední řadě java prostředí. K použití jsou následující příkazy:

```
yum install httpd
```

```
yum install mysql-server
```

```
yum install php php-devel php-intl php-ldap php-mysql php-xsl php-gd php-mbstring
```

```
yum install java-*-openjdk-devel
```

Nyní přichází na řadu stažení samotného systému VuFind. To je možné provést z úložiště <https://sourceforge.net/projects/vufind/files/VuFind/>, kde jsou k dispozici všechny verze VuFindu od jeho vzniku až po současnost. V našem případě stahujeme poslední verzi, tedy verzi 3.0.1, příkazem:

```
wget http://downloads.sourceforge.net/vufind/vufind-3.0.1.tar.gz?use_mirror=osdn
```

Po rozbalení staženého archivu, spustíme instalaci VuFindu příkazem:

```
php install.php
```

Systém je nainstalován. Nyní je ještě potřeba provést některá nezbytná nastavení pro správný chod systému. Musíme dát vědět webovému serveru Apache o našem nově nainstalovaném VuFindu. K tomu slouží konfigurační soubor `httpd-vufind.conf`, který se nachází v adresáři `/local`. Apache standardně načítá konfigurační soubory ze svého umístění, kterým je:

```
/etc/httpd/conf.d
```

kam konfigurační soubor pro VuFind zkopírujeme. Alternativním řešením je použití symbolického linku z konfiguračního prostředí Apache na konfigurační soubor VuFindu v jeho původním umístění. Dále je nastaveno síťové zabezpečení, tzn. firewall. Ten zamezuje nežádoucím přístupům na server. Aby však bylo možné k VuFindu přistupovat, resp. byl dostupný ze sítě internet, v nastavení firewall se povoluje port 80, který slouží právě k přenosu http protokolu. Provede se příkazem:

```
firewall-cmd --zone=public --add-port=80/tcp --permanent
```

V posledním kroku se přepne zabezpečení rozšířeného jádra operačního systému, tzv. Security-Enhanced, do permissivního módu, příkazem:

```
setenforce 0
```

Když je VuFind úspěšně nainstalován a okolní prostředí správně nastaveno, zapíná se v kořenovém adresáři spouštěcím skriptem s parametrem `start` takto:

```
./solr.sh start
```

V tuto chvíli se v otevřeném prohlížeči po zadání příslušné URL zobrazí úvodní stránka nově nainstalovaného portálu VuFind. [4]

Nyní nastává fáze tzv. automatické konfigurace, která probíhá na URL `adresa-vufindu/Install/` kde vidíme seznam s celkem 7 položkami, viz. obrázek. Položky jsou barevně rozlišeny podle toho, zda je daná oblast nastavena správně (zelená barva) či nikoli (barva červená). Zkontrolujeme všechna nastavení a popřípadě opravíme problematické oblasti kliknutím na tlačítko "Fix". To provede opravu nastavení dané oblasti buď automaticky, nebo uvede návod, jak vyřešit problém manuálně, popřípadě se spustí průvodce nastavením.

4.1.1 GIT

V minulosti se v Národní technické knihovně používal verzovací systém SVN. Nyní se na správu verzí používá systém GIT. Nainstaluje se příkazem:

```
yum install git
```

Správa verzí je systém, který zaznamenává změny souboru nebo sady souborů v průběhu času, a uživatel tak může kdykoli obnovit jeho/jejich konkrétní verzi (tzv. verzování).

[11]

4.2 Implementace

Zde jest popsáno další nastavení našeho serveru (nikoli nejnnutnější základní popsané v předchozí kapitole Instalace).

Instalace Shibboleth, Cron,...

4.2.1 Kustomizace

Provedené změny v našem prostředí. Vzhled. Historie výpůjček. Nastavení importu, schéma indexu. Úvodní strana - řazení faset frekvenčně. Obálky knih - skenované a ukládané na Aleph server + Obálkyknih.cz. Autentikace přes Shibboleth. Zabezpečení SSL:443.

4.2.2 Workflow

Redmine - issue tracker. Zadávání úkolů. Řešení. Repozitář. Nejprve se změny provedou na testovací verzi. Několik dní se testuje. Potom přenos na produkční verzi.

4.3 Provoz

Popis běžného provozu. Statistiky návštěvnosti. Vyhledávací výrazy. Každodenní harvestování - Cron. Google Analytics.

Kapitola 5

Použití VuFindu v ostatních knihovnách (ČR, zahraničí)

CPK, MZK, Koha komunity má VuFind - několik knihoven ČR - Polička, Turnov, Neratovice, Jablonec, Frenštát. Akademie věd...

Villanova University, Finna,...

Yale University Library nějaký čas testovala VuFind pod pracovním názvem YuFind. Ale k použití v provozu nedošlo. <http://campuspress.yale.edu/libraryitnews/tag/yufind/>

Kapitola 6

Budoucí vývoj systému

VuFind má budoucnost. Jako hlavní rozhraní pro Discovery systémy. Ebsco vyvíjí open source platformu, kde interfacem může být VuFind. VuFind pravděpodobně nemá konkurenci ani jinou alternativu. V květnu 2016 nová verze VuFind 3.0, která se v tuto chvíli pomalu nasazuje v NTK.

Kapitola 7

Závěr (zhodnocení)

Úžasný, super, má budoucnost, mohlo by být dobrým byznysem nasazovat VuFind do dalších knihoven - po celém světě. 4-letá práce s velkým přínosem zkušeností z praxe v oboru. Účast na zajímavých konferencích - Inforum, Elag, KRE,.

Literatura

- [1] O NTK: Váš partner ve světě technických informací. *Národní technická knihovna* [online]. Praha [cit. 2016-06-09]. Dostupné z: <https://www.techlib.cz/cs/82794-o-ntk>
- [2] *Státní technická knihovna* [online]. Praha [cit. 2016-06-09]. Dostupné z: <http://old.stk.cz/index.html>
- [3] <https://sourceforge.net/p/vufind/news/2010/07/vufind-out-of-beta-with-10-release/>
- [4] Installation:fedora [VuFind Documentation]. VuFind - Search. Discover. Share. [online]. [cit. 2016-06-10]. Dostupné z: <https://vufind.org/wiki/installation:fedora>
- [5] <https://opensource.com/resources/what-open-source>
- [6] <http://www.gnu.org/philosophy/free-software-for-freedom.cs.html>
- [7] <https://www.gnu.org/copyleft/>
- [8] http://www.webopedia.com/DidYouKnow/Computer_Science/open_source.asp
- [9] <https://opensource.org/>
- [10] FOGEL, Karl. Tvorba open source softwaru: jak řídit úspěšný projekt svobodného softwaru [online]. Praha: CZ.NIC, 2012 [cit. 2016-06-20]. CZ.NIC. ISBN 978-80-904248-5-2.
- [11] Git - Správa verzí. Git [online]. [cit. 2016-06-13]. Dostupné z: <https://git-scm.com/book/cs/v1/Úvod-Správa-verzí>
- [12] CERNIŇÁKOVÁ, Eva. Knihovní systém s otevřeným zdrojovým kódem v Knihovně Jabok. ČTENÁŘ – MĚSÍČNÍK PRO KNIHOVNY [online]. 2012, 64(2) [cit. 2016-06-15]. ISSN 1805-4064. Dostupné z: <http://ctenar.svkkk.cz/clanky/2012-roc-64/2-2012/knihovni-system-s-otevrenym-zdrojovym-kodem-v-knihovne-jabok-94-1138.htm>

Příloha A

Příloha